

ROUTE NOORDOOST

Samenwerking tussen de provincie Fryslân en NOFA

Inleiding

Provincie en NOFA bundelen krachten

De provincie Fryslân en NOFA willen door middel van samenwerking de handen ineenslaan ten behoeve van de ontwikkeling van het NOFA-gebied.

De samenwerking is in deze notitie beschreven. Op basis van een aantal gezamenlijk gekozen hoofdthema's worden afspraken gemaakt en acties ondernomen om de ontwikkeling van het NOFA-gebied gestalte te geven.

De samenwerking mondt uit in een set van afspraken over gezamenlijk te ondernemen acties om de gewenste doelen te bereiken.

Hiermee wordt samenwerking gerealiseerd op basis van:

- Eén set van afspraken;
- Financiële afspraken ten aanzien van de projecten;
- Een verdeling in thema's;
- Het op maat benoemen van elkaars rollen en taken.

De voortgang wordt jaarlijks geëvalueerd in een voortgangsnotitie.

De gezamenlijke aanpak wordt ingegeven door de volgende overwegingen:

- De NOFA-gemeenten hebben uitdrukkelijk de wil om gemeentegrensoverschrijdend met elkaar samen te werken aan de ontwikkeling van het gebied;
- De provincie heeft op allerlei beleidsterreinen de intentie om binnen de provincie op maat samen te werken aan de ontwikkeling van regionale verbanden en gebieden;
- Provincie en gemeenten hebben beide de behoefte om nieuwe vormen van samenwerking gestalte te geven zodat gewenst beleid nog beter dan voorheen verankerd kan worden binnen de regio.

De samenwerking tussen provincie en NOFA kan gezien worden als een manier om gebiedsgericht beleid op gezamenlijke doelstellingen krachtadig en integraal te realiseren.

De gezamenlijke overheden geven, ieder vanuit hun rol en positie, hiermee invulling aan de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit en de ontwikkeling van stad en platteland. De bestuurlijke effectiviteit wordt hiermee een impuls gegeven.

De set van afspraken is tot stand gekomen nadat zowel ambtelijk als bestuurlijk op basis van analyse en besprekingen de centrale thema's voor de komende jaren zijn beoordeeld.

Na bestuurlijk overleg in het voorjaar van 2006 is een breed ambtelijk overleg met vertegenwoordigers vanuit NOFA en provincie aan de slag gegaan om te komen tot het benoemen en uitwerken van de thema's. In de maanden april tot en met november 2006 zijn bijeenkomsten georganiseerd om te komen tot het maken van keuzes.

De gekozen thema's worden zowel door provincie als NOFA van belang geacht voor de ontwikkeling van het gebied. Daarbij is een scherpe keuze gemaakt en is voorkomen dat er een brede uitwaaiering plaatsvindt over allerlei terreinen. Immers naast deze "set van afspraken" vinden veel meer (gezamenlijke) ontwikkelingen en acties plaats vanuit provincie en gemeenten. Naast provincie en NOFA-gemeenten kunnen/zullen ook partners zoals rijk, waterschappen, staatsbosbeheer en ketenpartners betrokken worden.

De beoogde samenwerking:

- stuurt op realisatie van doelen;
- omvat afspraken m.b.t. de vastgelegde, te bereiken resultaten;
- omvat een set van integrale werkafspraken die gemonitord worden.

Met betrekking tot de gemaakte afspraken is geen sprake van resultaatverplichting maar van (bestuurlijke) inspanningsverplichting.

De tijdshorizon van de samenwerking is zeven jaar, afgestemd op Europese, rijks- en provinciale regelingen en subsidies. De samenwerking is uitdrukkelijk niet statisch. Om in te kunnen spelen op ontwikkelingen en kansen voor het gebied zal de samenwerking jaarlijks beoordeeld worden op haar effectiviteit, en zullen NOFA en provincie kijken naar ontwikkelingen en kansen die zich voordoen op strategisch niveau. Op basis daarvan vindt een jaarlijkse actualisatie plaats waarbij de tijdshorizon steeds een jaar opschuift en dus zeven jaar blijft. Na vaststelling van de notitie vindt uitwerking van de thema's plaats. NOFA zal de hieruit voortvloeiende projecten en activiteiten opnemen in het werkplan 2007-2008.

Missie en visie NOFA: "Sterk op eigen wijze"

'NOFA' is het samenwerkingsverband van de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadeel, Dongeradeel en Kollumerland c.a. De vier gemeenten werken samen aan de missie: "Sterk op eigen wijze"; Samen staan voor 1 gebied met 85.000 inwoners. Door deze samenwerking kunnen de vier gemeenten hun taken voor de inwoners van Noordoost Fryslân beter uitvoeren onder het motto: samen staan we sterker, er is meer kwaliteit en lagere kosten.

Samenwerking is nodig om de problemen in Noordoost Fryslân krachtadig aan te pakken. Noordoost Fryslân kent volgens NOFA als problematiek: achterblijvende bevolkingsgroei, een relatief eenzijdige en onvoldoende toekomstgerichte economische structuur, laag gemiddeld opleidingsniveau, onvoldoende profiteren van mogelijkheden in het toerisme, een in verhouding lagere gemiddelde arbeidsparticipatie, lager gemiddeld inkomen per huishouden en decentrale ligging. Hierdoor is er sprake van een wig in de sociaal economische ontwikkeling tussen Fryslân en Noordoost Fryslân. Geen actie ondernemen betekent in de ogen van NOFA en de provincie dat deze wig steeds groter zal worden.

NOFA en provincie willen deze wig verkleinen en daartoe is door NOFA de regiovisie "Sterk op eigen wijze" opgesteld. Daarin is de hoofdkoers van NOFA als volgt geschetst:

- de ontwikkeling als woonregio;
- het koesteren van bedrijvigheid;
- het selectief uitbouwen van economische dragers;
- het ontwikkelen en uitbouwen van de recreatieve sector;
- het gericht ontwikkelen van de landbouw;
- een kennis- en innovatieoffensief;
- het versterken van de zorgstructuren;
- het benutten van de landschappelijke kwaliteiten en behoud en versterking van de natuur.

De regiovisie is vooral economisch - fysiek georiënteerd. Twee jaar geleden is ook de pijler Sociaal van start gegaan en als één van de eerste activiteiten is een kernnotitie voor deze pijler opgesteld. Het motto van de vorig jaar opgestelde kernnotitie sociaal is "Iedereen doet mee". Kernpunt van het sociaal beleid van NOFA is het verbeteren van de sociale en economische activiteit van de regio door:

- het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs d.m.v. een onderwijsoffensief;
- participatie van de inwoners bij ontwikkeling en uitvoering sociaal beleid;
- verhogen van de leefbaarheid en sociale infrastructuur;
- voorzieningen op maat;
- verhogen van het veiligheidsgevoel.

Missie en visie Provincie Fryslân

De provincie Fryslân wil ontwikkelingsgericht en doelgericht werken aan de uitdagingen die er voor de gehele provincie liggen. Basis voor de uitvoering vormen de strategische provinciale beleidsplannen zoals het nieuwe streekplan Fryslân 2007, het provinciaal verkeer- en vervoerplan, het provinciaal waterhuishoudingplan, het Frysk milieuplan, de sociale agenda en de nota Boppeslach. Bij de formulering en totstandkoming van beleid wordt deze uitvoeringsgerichte inzet vertaald in een programmatische en integrale aanpak, met voldoende ruimte voor gebiedsgericht maatwerk. Voorbeelden daarvan zijn onder andere het totstandkomingproces van het streekplan, de sociale agenda en de inzet ten aanzien van gebiedsgericht beleid. Naast een programmatische en integrale aanpak wordt grote waarde gehecht aan de ontwikkeling van “onderop”; de provincie wil dat plannen worden ontwikkeld en uitgevoerd in samenwerking met partijen die in de provincie aan de basis actief zijn. De gemeente is één van die partijen.

De keuze voor deze samenwerking met daaraan gekoppeld een set van afspraken past in de beleidstrategie van de provincie waarin zij o.a. als uitgangspunt neemt:

- ❑ Om ontwikkelingsgericht en uitvoeringsgericht te werken en maatwerk te leveren;
- ❑ Dat gebiedseigen karakteristieken één van de pijlers vormen voor de verdere invulling en uitvoering van beleid;
- ❑ Om gemeenten te verleiden tot verdergaande samenwerking op gebied van beleid en uitvoering;
- ❑ Dat waarde wordt gehecht aan initiatieven die van “onderop” ontwikkeld worden.

Tevens wordt op dit moment de eerste periode van plattelandsbeleid beoordeeld en is de toekomstige inrichting ervan mede afhankelijk in het licht van veranderende (Europese) subsidiestromen.

De gezamenlijke doelstellingen vanuit het bovenstaande

- ❑ Integraal en uitvoeringsgericht beleid gericht op de verbetering van de sociaal-economische vitaliteit en de ruimtelijke kwaliteit van Noordoost Fryslân;
- ❑ Versterking van de bestuurskracht in Noordoost Fryslân;
- ❑ Een samenwerkingsvorm die tot voorbeeld dient voor anderen.

De condities voor gezamenlijke projecten

- ❑ Ondersteunt de ontwikkeling in de regio;
- ❑ Levert een essentiële bijdrage aan het bereiken van de gezamenlijke doelstellingen van gemeentelijk en provinciaal beleid;
- ❑ Overstijgt het lokale niveau of heeft een voorbeeldfunctie voor meerdere gebieden in de provincie;
- ❑ Vernieuwend binnen de mogelijkheden van gemeentelijk en provinciaal beleid;
- ❑ Realistisch, haalbaar en uitvoerbaar binnen een afzienbare periode;
- ❑ Toegevoegde waarde voor samenwerking gemeenten, bevolking en provincie;
- ❑ Langs de lijn van de door de provincie gehanteerde uitgangspunten: inhoudelijke samenwerking, ambtelijke samenwerking, maatwerk en politiek-bestuurlijk commitment.

De thema's

Gekozen is voor een aanpak in thema's. De thema's bestrijken in zijn geheel genomen niet alle initiatieven van de provincie en de gemeenten. De totale beleidsuitvoering ligt breder.

De thema's zijn dé accenten waaraan specifiek aandacht besteed wordt en waarvan de overtuiging is dat deze accenten er het met name toe doen voor de toekomst van de regio.

De gekozen thema's zijn:

- ❑ Onderwijsoffensief;
- ❑ Woonregio;
- ❑ Vitale dorpen;
- ❑ Sociaal economisch offensief & werkgelegenheid;
- ❑ Recreatie en Toerisme.

Hiernaast zullen NOFA en provincie in een separate notitie gezamenlijk een pilot uitwerken:

- ❑ Jeugd in Noordoost Fryslân

Deze pilot heeft raakvlakken met genoemde onderwerpen in het thema Onderwijsoffensief.

In het vervolg van dit samenwerkingsdocument wordt specifiek op de thema's ingegaan. Door NOFA wordt, onder de kopjes: "Wat wil NOFA bereiken" aangegeven welke ontwikkelingen en accenten er vanaf 2007 te leggen zijn en welke resultaten de accenten op moeten leveren.

Op basis van afstemming met de doelstellingen van de provincie, wordt aangegeven op welke wijze uitvoering gegeven wordt aan de projecten, onder de kopjes: "Wat moet er gebeuren" (volgens NOFA en provincie).

Dit mondt uit in een concrete set van werkafspraken tussen NOFA en provincie onder de kopjes: "set van afspraken".

Na bestuurlijke vaststelling van deze samenwerkingsnotitie zal uitwerking per thema plaatsvinden. Per thema wordt de set van afspraken geconcretiseerd in activiteiten waarbij is aangegeven wie de verantwoordelijke is, wanneer de afspraak uitgevoerd moet zijn, wat de kosten zijn en hoe deze worden gefinancierd.

Per thema kunnen eveneens denksessies gehouden worden wanneer daar aanleiding toe gevonden wordt. Deelnemers aan deze sessies kunnen zijn de Provincie en NOFA, maar ook anderen kunnen hierbij worden betrokken.

1. Onderwijsoffensief

Betere kwaliteit in onderwijs en bedrijven

Wat is de analyse

“NOFA is en blijft in de toekomst een prettig gebied waar geleerd, gewoond en gewerkt wordt.” is kort gezegd waaraan gewerkt wordt.

Noordoost Fryslân kent als één van de problemen een laag gemiddeld opleidingsniveau.

Daarom is een verbeterslag in aanbod, afstemming en ambitie van belang om het onderwijsniveau op een hoger peil te brengen.

In combinatie met de andere problematiek in Noordoost Fryslân is er hierdoor sprake van een wig in de sociaal economische ontwikkeling tussen Fryslân en Noordoost Fryslân. Geen actie ondernemen betekent in de ogen van NOFA dat de wig steeds groter zal worden.

Actoren op het terrein van het onderwijsoffensief zijn naast de provincie en de NOFA-gemeenten de leerkrachten, de ondernemers, de ouders en de leerlingen.

Het offensief is noodzakelijk omdat:

- ❑ het een fundament is voor het behoud en de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de regio;
- ❑ het zal leiden tot een verbetering van de kansen voor bedrijven en inwoners van het gebied om zich hier blijvend te vestigen;
- ❑ de sociale en economische infrastructuur in het gebied hiermee in tact blijft en mede een antwoord geeft op de gewenste verkleining van de sociaal economische wig.

Wat wil NOFA bereiken

De inspanningen die gepleegd worden, moeten uiteindelijk leiden tot de volgende aantoonbare positieve effecten:

- ❑ een gestegen ambitieniveau van ouders, onderwijzers en leerlingen;
- ❑ optimaliseren van het welbevinden van kinderen;
- ❑ een hoger niveau van onderwijs en educatie, inclusief voorschoolse periode en een betere aansluiting tussen uitstroom onderwijs en instap werk;
- ❑ een hoger percentage uitstroom met diploma;
- ❑ een vermindering van het percentage voortijdig schoolverlaters;
- ❑ voldoende aanbod van kwalitatief goed geschoold personeel voor het aanbod van werk in de regio.

Wat moet er gebeuren

Op het terrein van de kwaliteit van het onderwijs en het bedrijfsleven zijn drie hoofddoelstellingen te onderscheiden:

1. Het maximaliseren van de kwaliteit van het onderwijs, zodat er een verhoging van de leerresultaten in het onderwijs zal plaatsvinden en geleidelijk aan het opleidingsniveau van de regionale beroepsbevolking zal toenemen;

2. Het verhogen van de kwaliteit van het regionale ondernemerschap, zodat in de regio binnen de economische speerpunten de omzetting naar de kenniseconomie zich optimaal kan voltrekken.;
3. Doestellingen 1 en 2 mede te realiseren door het regionale onderwijs en het regionale bedrijfsleven op relevante thema's (oriëntatie op sectoren en beroepen, beroepsopleiding, stages) goed te laten samenwerken en elkaar wederzijds te laten beïnvloeden.

Naast het feit dat zowel de NOFA-gemeenten als de provincie eigen programma's en projecten op het gebied van onderwijs hebben en uitvoeren, is de gezamenlijke inzet vooral bedoeld om gebiedsgerichte programma's en projecten te initiëren en uit te voeren die gericht zijn op:

- A. de bevordering van de afstemming tussen onderwijs en regionale werkgevers;
- B. de verhoging van het ambitieniveau van scholen, ouders en leerlingen;
- C. de bevordering van voor- en vroegschoolse educatie;
- D. de permanente monitoring van markt, opleiding en kennisniveau om zo nieuwe initiatieven te ontwikkelen.

Inspanningen en activiteiten die op het bovenstaande gericht zijn zullen binnen het onderwijsoffensief worden ondersteund en ontwikkeld.

Ook het speciaal onderwijs verdient aandacht in het kader van het project "Weer samen naar school".

Het thema jeugd zal in een aparte pilot vorm worden gegeven. Hierover wordt een separate notitie opgesteld waarin een innovatieve aanpak van dit thema van provincie en NOFA-gemeenten wordt geschetst.

Deze pilot heeft nauwe raakvlakken met de onderwerpen uit dit thema en onderstaande projecten.

Set van afspraken tussen NOFA en provincie

Voor een deel zijn onderstaande projecten al in gang gezet.

Project 1. Regionale samenwerking Voortgezet Onderwijs-ROC-bedrijfsleven

Doelstellingen

Dit project geeft mogelijkheden tot realisatie van de doelstellingen m.b.t. bevordering van de afstemming tussen onderwijs en regionale werkgevers; de verhoging van het ambitieniveau van scholen, ouders en leerlingen; en de permanente monitoring van markt, opleiding en kennisniveau om zo nieuwe initiatieven te ontwikkelen.

Wat is er al gaande op dit terrein?

Binnen het beleid van de minister van OCW wordt er al enige jaren een stimulerend beleid gevoerd om te komen tot zogenaamde Regionale Arrangementen.

Een Regionaal Arrangement is een structureel samenwerkingsverband tussen scholen voor VO in een regio op het gebied van het onderwijsaanbod binnen het VMBO.

De scholen moeten daartoe ook de samenwerking zoeken met een of meer ROC's en met het regionale bedrijfsleven. De Provincie speelt een rol bij de vorming en de aanvraag van een Regionaal Arrangement. In het verleden zijn enkele keren verkennende besprekingen gevoerd met de directies van het regionale VO. Sinds juni 2006 zijn de betreffende scholen en de Provincie in overleg om te bekijken of er voldoende draagvlak is om tot een aanvraag (naar het ministerie van OCW) voor een Regionaal Arrangement te komen.

De Provincie is samen met vertegenwoordigers van het VO en vertegenwoordigers van twee brancheorganisaties uit de sector techniek bezig met het voorbereiden van Bedrijfstagewijs

Overleg (BTO). Het initiatief daartoe komt vanuit het bedrijfsleven. Men wil structurele regionale samenwerking met het VO (vooral VMBO) en het MBO.

Binnen de Provincie wordt gestreefd naar een samenvoeging van beide ontwikkelingen. De activiteiten op het terrein van BTO richten zich dit jaar op de regio's Zuid, Zuidwest en Zuidoost. In 2007 wil men zich meer op het Noorden van de Provincie gaan richten.

De gemeenten hebben regelmatig contact met de scholen voor VO in hun regio. Op dit moment is de realisatie van maatschappelijke stages een belangrijk onderwerp. In het begin van dit jaar vroeg het voornemen van OSG Piter Jelles om de locatie in Kollum te sluiten de nodige aandacht.

Concrete activiteiten

- De Provincie Fryslân zal zich blijven inzetten op het terrein van de mogelijke vorming van een RA in combinatie met een breed BTO (overleg met meerdere sectoren);
- De NOFA gemeenten zullen hun contacten met het bedrijfsleven en de individuele scholen gebruiken om de ontwikkelingen op het terrein van samenwerking te realiseren;
- NOFA-gemeenten en Provincie trekken hierbij samen op, integreren hun activiteiten, en ontwikkelen een gezamenlijke strategie ter realisatie van dit project.

Na te streven resultaten

- Een goede samenwerking tussen VO-MBO-bedrijfsleven op basis van een regiovisie en het realiseren van een goed overzicht van de vraag vanuit het bedrijfsleven en het opleidingsaanbod van VMBO en MBO;
- Een inzet op de scholen om de leerlingen, op basis van hun capaciteiten, een zo hoog mogelijke beroepsopleiding te laten volgen;
- Een goede longitudinale leerlijn om vanuit het VO leerlingen op een goede wijze te begeleiden in: oriëntatie op sectoren en beroepen, kennismaken met sectoren en beroepen, komen tot een verantwoorde keuze m.b.t. de te volgen beroepsopleiding, een intensieve samenwerking tussen onderwijs en bedrijven m.b.t. dit gehele proces.

Project 2. Impuls kwaliteit basisonderwijs

Doelstelling

Dit project is met name gericht op het verhogen van de onderwijskundige kwaliteit van het basisonderwijs. Dat komt voor een deel overeen met het doel: verhogen ambitieniveau ouders, scholen en leerlingen.

Wat wordt er op dit terrein al gedaan?

Drie van de vier NOFA gemeenten (Dongeradeel, Kollumerland en Achtkarspelen) hebben inmiddels ervaring opgedaan met het Onderwijskansenplan Fryslân (OKP).

In dat project is er met geld van de landelijke overheid enkele jaren gewerkt aan het verhogen van de onderwijskundige kwaliteit van 30 basisscholen in Fryslân. Daarbij waren de activiteiten vooral gericht op de professionaliteit van de leraren, de teams en de schoolleiders. Daarbij is het van groot belang dat de scholen zelf hun beleid m.b.t. onderwijskwaliteit formuleren en jaar in jaar uit werken aan de realisatie van dat beleid (verhogen van het beleidsvoerend vermogen van basisscholen).

Dit beleid van het Rijk is in het afgelopen cursusjaar tot een einde gekomen. Provincie en NOFA-gemeenten hebben het voornemen dit beleid in een aangepaste vorm voort te zetten.

De NOFA gemeenten investeren jaarlijks in het primair onderwijs (huisvesting, kwaliteitsbeleid, zorg, onderwijsbegeleiding etc.). De NOFA-gemeenten en de Provincie willen hun onderwijsbeleid (zie ook nota Boppeslach) in goede samenwerking met de schoolbesturen

uitvoeren. Er is op dit vlak voldoende ruimte voor samenwerking op basis van ieders eigen verantwoordelijkheden.

Na te streven resultaten

Het realiseren van een goede onderwijskundige kwaliteit binnen het basisonderwijs in Noordoost Fryslân, dat zich uit in:

- een goede professionaliteit van leraren, teams en schoolleiders;
- een prestatiegerichte cultuur binnen het primair onderwijs;
- goede prestaties op het terrein van talen, rekenen en sociaal emotionele vaardigheden;
- een goed taalbeleid op de scholen;
- een goed systeem van onderwijs-zorg-arrangementen, mede gerelateerd aan professionele voorschoolse, tussenschoolse en naschoolse opvang

De NOFA gemeenten worden betrokken bij de voorbereidingen m.b.t. de (eventuele) uitvoering van de onderwijsnota Boppeslach in Noordoost Fryslân.

Project 3: kwaliteitsimpuls voor- en vroegschoolse educatie (VVE)

De primaire bevoegdheid voor de voor- en vroegschoolse educatie ligt bij de gemeenten. De Provincie voert een integraal taalbeleid binnen peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Zo zijn er inmiddels 20 kindercentra in Fryslân waarbinnen er gewerkt wordt met Friestalige en/of tweetalige groepen.

Doelstellingen

Bij het uitwerken van de doelstelling m.b.t. de bevordering van voor- en vroegschoolse educatie kunnen we twee thema's onderscheiden:

Op de eerste plaats het brede thema van een algemene verhoging van de professionaliteit binnen de VVE. Daarbij zou men de volgende subdoelstellingen kunnen onderscheiden:

- Het realiseren van een goed verantwoord nieuw concept door de peuterspeelzalen te koppelen aan het basisonderwijs om de doorgaande lijn te waarborgen.
- Het optimaal professionaliseren van de leidsters die in het Noorden werkzaam zijn.
- Het realiseren van een goede samenwerking met expertise op het terrein van de ontwikkeling van jonge kinderen en de ouders van de kinderen.

Op de tweede plaats voert de Provincie een beleid dat gericht is op het verbeteren van de taalontwikkeling bij jonge kinderen, gericht op het Nederlands en het Fries. De doelstellingen van dat beleid zijn gericht op:

- Het optimaal informeren van jonge ouders over de rijkdom van tweetaligheid;
- Zoveel mogelijk ouders en jonge kinderen in contact brengen met de Friese taal;
- Het aantal tweetalige kindercentra uitbreiden;
- De tweetalige centra professioneel laten begeleiden, visiteren en inspecteren.

Wat wordt er op dit terrein al gedaan?

De gemeenten voeren al geruime tijd beleid op het terrein van VVE. Zij investeren o.a. in goede ontwikkelingsprogramma's, zorgen voor de inzet van extra personeel (tutors) ten behoeve van achterstandsléerlingen etc.

De Provincie voert al enige jaren met succes beleid op het terrein van de taalontwikkeling in de Nederlandse en de Friese taal.

De Provincie probeert elders extra financiële middelen te verwerven voor een forse kwaliteitsimpuls in de voorschoolse educatie (VVE), maar die activiteiten bevinden zich in een prematuur stadium.

Ook op dit vlak liggen dus mogelijkheden om gezamenlijk te werken aan de kwaliteit van de VVE. In de gemeente Dantumadeel heeft dat op het terrein van taalbeleid al enige vorm gekregen.

Na te streven resultaten

- In samenwerking met het rijk komen tot een nieuwe opzet waarbij de peuterspeelzalen worden gekoppeld aan het basisonderwijs (peuterspeelzaalwerk wordt onderwijsvoorziening);
- Een hoge mate van professionaliteit bij de leidsters realiseren en deze ervaringen laten doorwerken in de initiële opleiding tot kindercentrumleidsters nieuwe stijl;
- Het realiseren van een systeem waarin de ontwikkeling van de kinderen regelmatig in kaart wordt gebracht (Kindvolgsysteem);
- Het realiseren van goede doorlopende programmalijnen waarin de ouders en de onderbouw.

2. Woonregio

Wat is de analyse

Fryslân wil zich profileren als woonprovincie, Noordoost Fryslân als woonregio. In het Streekplan Fryslân 2007 worden de keuzes en de mogelijkheden aangegeven in die richting. Het nieuwe Streekplan Fryslân 2007 zal in 2007 van kracht zijn. In de afgelopen jaren heeft tussen de provincie en NOFA een goede discussie plaatsgevonden op het gebied van wonen en vele elementen van die discussie zijn terug te vinden in het streekplan. Los van alle details in het streekplan zijn beide partners het er over eens dat wonen één van de belangrijke sociaal economische factoren is voor de ontwikkeling van een vitaal Noordoost Fryslân, en dat het samenspel tussen gemeenten onderling en met de provincie gecombineerd met strategische partners van belang is om de ontwikkeling op het gebied van wonen gestalte te geven.

Ontwikkelingen in de regio laten onder andere het volgende beeld zien. Er is sprake van:

- “vergrijzing” van de bevolking, er is een toenemende vraag naar zorg en levensloop bestendige voorzieningen en mogelijkheden in de vorm van wonen met zorg;
- wegtrekkende “jongeren”, degenen die blijven hebben een toenemende vraag naar structureel goedkopere woonlasten in combinatie met goede woonvoorzieningen;
- dorpen die worden geconfronteerd met een afnemende voorzieningenstructuur, dit is van invloed op de sociale infrastructuur;
- een toenemend besef van de waarde van de landschappelijke kwaliteit in relatie tot woningbouw;
- de bereidheid om mee te denken in nieuwe concepten is bij inwoners groeiende. Goede voorbeelden daarvan zijn de interactieve projecten als pilot Oudwoude, het denken over nieuwe woonkwaliteiten en de reacties tijdens het streekplanproces;
- de voltooiing van de keuzes ten aanzien van de ontsluiting van Noordoost Fryslân waardoor in de toekomst de woonkansen vergroot worden;
- samenwerking Dongeradeel-Dantumadeel-provincie op het gebied van de invulling van het stedelijke bundelingsgebied Dokkum (gebied Dokkum-Damwoude);
- samenwerking in het gebied Kollum – Buitenpost, hier is de insteek een kwalitatieve invulling waarbij de kernen niet aan elkaar groeien;
- gezamenlijk geformuleerd gemeentelijk welstandsbeleid door de NOFA-gemeenten;
- corporaties in Noordoost Fryslân die een traject zijn ingeslagen om steeds nauwer met elkaar samen te werken op strategisch en operationeel niveau.

Al met al zijn deze ontwikkelingen, zowel de kansen als de bedreigingen, bouwstenen voor de ontwikkeling van een regionaal gericht woonbeleid voor de komende jaren met als hoofddoel om de sociaal economische ontwikkeling van de streek te verstevigen en te versterken.

Wat wil NOFA bereiken

Doelstellingen van NOFA voor 2010 zijn (verdere vertaling hoofdstuk 3 Streekplan):

- Noordoost Fryslân ontwikkelt zich tot een aantrekkelijke woonregio. O.a. door benutting van gebiedseigen elementen van het landschap rekening houdend met de kaders zoals deze in het Streekplan zijn vastgesteld;
- De inwoners van het gebied vervullen een nadrukkelijker rol in de ontwikkeling van projecten en concepten;
- Er is gestart met het uitvoering geven aan de woonimpuls, vooral in het stedelijk bundelingsgebied Dokkum en het gebied Kollum-Buitenpost;

- Er is meer zicht en verdieping ontstaan op de behoefte en de bewegingen van de inwoners van NOFA op het gebied van wonen en woonvormen;
- Ondermeer door nieuwe woonmilieus is meer diversiteit in het woningaanbod ontwikkeld en invulling gegeven aan een aantrekkelijk woonklimaat. Hiermee kan de regio zowel aantrekkelijk blijven voor haar eigen inwoners als aantrekkelijk zijn voor nieuwe groepen inwoners van buiten de provincie;
- Samen met de woningbouwcorporaties en andere strategische partners is gebiedsgericht woningbouwbeleid ontwikkeld van waar uit wordt gestuurd;
- Er is meer regionale afstemming tussen de kwantiteit en kwaliteit van de woningbouw;
- Er is gestart met het substantieel verbeteren van de hoofdinfrastructuur van de regio, zowel de noord-zuid verbindingen als de oost-west verbindingen;
- De negatieve trend in de bevolkingsontwikkeling is doorbroken en Noordoost Fryslân doet het in vergelijking met andere regio's beter op het gebied van bevolkingssamenstelling en woningbouwbeleid.

Wat moet er gebeuren

De volgende sporen worden hierbij gehanteerd:

1. De invulling van het stedelijk bundelingsgebied Dokkum. Hier ligt het hoofdaccent op gevarieerde en aantrekkelijke woonmilieus in alle segmenten (waaronder 1 landgoed), waar ook primair de opvang van buiten de regio plaats moet vinden, en op de ontwikkeling van landschappelijke en recreatieve kwaliteiten, met specifieke aandacht voor het tussengebied Dokkum – Damwoude;
2. De ontwikkeling van de regionale centra Buitenpost en Kollum, waarbij het tussengebied in aanmerking komt voor hoogwaardige woonvormen in combinatie met wateropvang en landschapontwikkeling en behoud van het onderscheid tussen beide kernen;
3. De pilots landelijk wonen zoals in het streekplan opgenomen uitwerken en tot ontwikkeling brengen;
4. Monitoren van ontwikkelingen op het gebied van wonen, bijv. m.b.t. de herkomst van bewoners en woonwensen. Om goed in te spelen op de behoefte en op ontwikkelingen binnen een regio, vindt NOFA het van belang om een monitor te ontwikkelen op grond waarvan gericht beleid kan worden gevoerd;
5. Invulling van woningbouw bij de overige dorpen gericht op opvang van de plaatselijke woningbehoefte, en van kwaliteitsarrangementen in het landelijk gebied. Toegevoegd aan dit onderdeel is de inzet om vooral in te spelen op kwaliteitsverbetering en op de plaatselijke wensen. De onder 4 genoemde monitor kan hiervoor bouwstenen leveren gekoppeld aan een interactieve aanpak. Wonen, welzijn en zorg worden hierbij als een integrale opgave gezien waarbij wordt ingespeeld op de behoefte van de lokale bevolking (vergrijzing e.d.);
6. Daar waar de mogelijkheden zich voordoen inwoners op interactieve wijze te betrekken bij de ontwikkeling. Inwoners van het NOFA-gebied hebben merkbaar steeds meer de wens om mee te denken in de ontwikkeling van projecten (herstructurering en nieuwbouw). Een interactieve benadering door gemeente en woningcorporaties wordt onderkend en wordt binnen een aantal projecten al vormgegeven. Deze manier van werken leent zich om ervaringen op te doen die elders weer kunnen worden toegepast;
7. Bevorderen van de samenwerking van strategische partners om tot een evenwichtig en op de behoefte gerichte ontwikkeling van de woningmarkt te komen. De woningbouwcorporaties zijn, mede gestimuleerd door de NOFA samenwerking, doende om op NOFA-niveau samen te werken. NOFA kan binnen dit kader stimulerend beleid ontwikkelen om de samenwerking een goed fundament te geven. Dit in navolging van samenwerkingsinitiatieven die elders in de provincie tot ontwikkeling (zijn ge-)komen en waarbij de provincie een stimulerende rol vervult. Vooral op het gebied van afstemming en het bouwen voor doelgroepen binnen NOFA liggen kansen om dit tot een evenwichtige ontwikkeling te brengen. De NOFA-gemeenten zorgen zelf eveneens voor regionale afstemming van woningbouwplanning, zowel kwantitatief als kwalitatief.

Bij zowel provincie als NOFA is de inzet om maatwerk te leveren bij de invulling van de sporen die hierboven zijn gesteld.

Set van afspraken tussen NOFA en provincie

De gemeenten en provincie werken op het gebied van wonen al veel samen. Hier worden door de betrokkenen verschillende rollen en taken in ingenomen (regisserend, faciliterend, sturend, stimulerend, uitvoerend en handhavend) en die verschillen per onderdeel.

NOFA en de provincie spreken af om binnen de hiervoor genoemde sporen samen te werken aan de uitvoering van de navolgende geschetste projecten.

Project 1. Invulling van het stedelijk bundelingsgebied Dokkum.

Dit traject is in het kader van het streekplan al ingezet en verdient voortzetting in de komende jaren, waarbij provincie en NOFA gezamenlijk de ontwikkeling aanpakken en elkaar waar nodig en mogelijk ondersteunen en faciliteren. Leidraad vormen de ontwikkelingsrichtingen voor het stedelijk bundelingsgebied Dokkum zoals aangegeven in het nieuwe streekplan Fryslân 2007. Naast de invulling van het tussengebied Dokkum - Damwoude zijn belangrijke elementen de komst van de centrale as en de betrokkenheid van twee gemeenten bij deze invulling. Mogelijk kunnen de opgedane ervaringen niet alleen gebruikt worden binnen NOFA maar ook bij andere samenwerkingsverbanden elders in de provincie. Specifiek voor het tussengebied Dokkum – Damwoude wordt gezamenlijk invulling gegeven aan de opgave van een goede landschappelijke geleding waarmee een herkenbaar ruimtelijk onderscheid tussen beide kernen aanwezig blijft.

Project 2. Ontwikkeling van de regionale centra Buitenpost en Kollum, specifiek van het tussengebied.

De eerste stappen ten aanzien van de visievorming zijn gezet. Beide gemeenten zijn primair aan zet en verantwoordelijk voor de visievorming en de planvorming. De provincie zal in het kader van de 'reguliere' betrokkenheid bij gemeentelijke plannen en projecten, meedenken en meeoordelen (zodanig klankborden) over de invulling van het gebied. Daaronder valt ook het inbrengen van ideeën en suggesties voor ruimtelijke kwaliteit.

Project 3. Pilots landelijk wonen zoals in het streekplan Fryslân 2006 opgenomen

Gemeenten ontwikkelen initiatieven voor pilots landelijk wonen op basis van de provinciale uitnodiging daartoe. De provincie selecteert op provinciaal niveau in overleg met gemeenten de pilots landelijk wonen in de vorm van een prijsvraag, rekening houdend met de regionale verdeling in het streekplan.

Voor beide partners is dit een nieuw facet en de pilots hebben tevens tot doel om ervaring op te doen op het gebied van landelijk wonen. NOFA en provincie hebben belang bij de ervaringen die met deze pilots worden opgedaan.

Project 3A. Regionaal woonbeleid.

NOFA bevordert de totstandkoming van intergemeentelijk woonbeleid waarbij op regionaal niveau afspraken worden gemaakt over de kwantiteit en kwaliteit van de woningbouw. De provincie denkt en oordeelt in dat geval mee op het geëigende regionale schaalniveau.

Project 4. Monitoren van ontwikkelingen op het gebied van wonen.

NOFA neemt het initiatief voor het ontwikkelen van een regionale monitor. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van bestaande gegevens die op provinciaal niveau beschikbaar zijn (WOBOF incl. gemeentespecifiek deel, woningmarktmonitor, provinciale prognose, pendelonderzoek). Door uitwisseling van gemeentelijke en provinciale onderzoekgegevens kan nog meer inzicht worden verkregen in de wensen en behoeften van inwoners, de herkomst en achtergronden van nieuwkomers, en de woonwensen van specifieke doelgroepen. De provincie is geïnteresseerd in uitwisseling van gemeente- en regiospecifiek onderzoek om meer zicht te krijgen op de herkomst en achtergronden van bewoners in de regio.

Project 5. Invulling van woningbouw bij de overige dorpen en van kwaliteitsarrangementen in het landelijk gebied.

De gemeenten zijn primair aan zet en verantwoordelijk voor de afstemming van de woningbouw bij de overige dorpen op de plaatselijke woningbehoefte en voor het invulling geven aan kwaliteitsarrangementen in het landelijk gebied. De provinciale rol is hierbij beperkt tot de 'reguliere' betrokkenheid bij gemeentelijke plannen en projecten. Wanneer bovenlokale belangen aan de orde zijn (in ieder geval bij grootschalige kwaliteitsarrangementen) of wanneer sprake is van nieuwe concepten met een voorbeeldfunctie, neemt de provinciale betrokkenheid toe in de sfeer van meedenken en meoordelen in de initiatief- en ontwikkelfase.

Tevens worden per project de te bereiken resultaten aangegeven.

3. Vitale dorpen

Wonen, welzijn en zorg

Wat is de analyse

Hoe vitaal zijn de dorpen in Noordoost Friesland? Dit is moeilijk in kaart te brengen omdat vitaliteit betrekking heeft op zowel de omgang tussen de mensen met elkaar alsmede de voorzieningen in het gebied.

Toch willen we komen tot een aantal realistische invalshoeken. Daarbij zijn de volgende aandachtspunten aan de orde:

- sociale cohesie, vrijwilligerswerk, en mantelzorg gekoppeld aan de WMO;
- verbetering van de kansen voor jongeren op het platteland (in relatie met het onderwijsoffensief);
- de gebieden wonen, zorg en welzijn samen met de dorpen ontwikkelen;
- mensen in dorpen zorgzaam met elkaar laten omgaan;
- zelfredzaamheid van mensen en dorpen;
- bereikbaarheid van dorpen;
- levendige dorpen met mensen die het er naar hun zin hebben.
- bewoners van de dorpen nemen verantwoordelijkheid en gaan participeren in zaken die hen in het algemeen aangaan;
- particuliere initiatieven worden ondersteund en gefaciliteerd;
- aandacht voor eigen cultuur en cultureel erfgoed binnen NOFA;
- de verzorgende functie en de bereikbaarheid van de regiostad Dokkum en de regionale centra Kollum, Buitenpost en Surhuisterveen.

We dienen te beschikken over een zgn. "vitaliteitsmeter". Juist vanwege de moeilijkheid om vitaliteit in kaart te brengen is het ontwikkelen daarvan van belang om een "norm" te vinden waaraan gemeten wordt. Daarmee kan een 0-meting verricht worden die vervolgens periodiek wordt afgenomen zodat ontwikkelingen zichtbaar worden.

Een ander punt is dat wonen in combinatie met zorg en welzijn een specifiek item is van de afgelopen periode. NOFA als woongebied is een aantrekkelijke omgeving met veel zorginstellingen en biedt unieke kansen. In de binnen NOFA aangezwengelde denksessies met betrekking tot nieuwe woonmilieus is dit een speerpunt.

Wat wil NOFA bereiken

1. Optimalisatie van de leefbaarheid van het platteland, van onderop aangepakt;
2. De WMO wordt succesvol ingepast in de gemeentelijke dienstverlening;
3. De regio wordt aantrekkelijk voor (hoog opgeleide) terugkeerders naar eigen regio en voor nieuwe groepen inwoners;
4. Met nieuwe woonmilieus (incl. wonen in combinatie met zorg) wordt meer diversiteit in het woningaanbod ontwikkeld, aansluitend op de karakteristiek van de dorpen en duurzaam ingepast;
5. Vergroting invloed van bevolking bij ontwikkeling projecten;
6. Voorzieningen binnen het NOFA-gebied passend op de natuurlijke/sociale/economische bewegingen.

Wat moet er gebeuren

- aandacht voor een aantrekkelijke en veilige openbare ruimte;
- behoud en verbetering van de beschikbaarheid, bereikbaarheid en kwaliteit van voorzieningen;
- behoud en verbetering van de sociale samenhang;
- stimuleren van bottom-up processen waarbij mensen hun maatschappelijke verantwoordelijkheid vorm kunnen geven;
- realiseren van ontmoetingsplaatsen in de dorpen;
- versterking van het maatschappelijk middenveld in combinatie met facilitering, ontwikkeling en ondersteuning van het vrijwilligerswerk en de mantelzorg;
- versterking van de culturele identiteit binnen de dorpen in NOFA;
- versterking van de positie van de regionale centra als regionale verzorgings- en voorzieningenclusters;
- versterking van de positie van de regiostad Dokkum vanwege de (stedelijke) verzorgingsfunctie voor de hele regio.

Set van afspraken tussen NOFA en provincie

Project 1. WMO-loket.

In het kader van de a.s. invoering van de WMO voor NOFA wordt gebruik gemaakt van het project Foar Elkoar m.b.t. het WMO-loket zoals dat is gepresenteerd in het VFG portefeuillehoudersoverleg. Daartoe hebben de gemeenten een intentieverklaring afgesloten met het Zorgkantoor. Het gaat om de invoering van eenzelfde formule en daarbij behorende zaken zoals ICT, sociale kaart en een veelheid van verbindingen met allerlei instellingen waar burgers gebruik van maken. Via dit project wordt beoogd te realiseren: eenduidigheid voor burgers, een toegang tot een veelheid van voorzieningen op het gebied van zorg en welzijn, een manier van dossiervorming, etc. Het project is nu in ontwikkeling en vanuit NOFA zijn we hierbij inmiddels al betrokken.

Project 2. Vrijwilligerswerk.

In NOFA-verband een gezamenlijk servicepunt oprichten ter ondersteuning en versterking van het vrijwilligerswerk en de mantelzorg waarbij ook vraag en aanbod bij elkaar kunnen komen. Harmonisatie en gezamenlijke aanpak van wat nu al in de gemeenten gebeurt kan dan optimaal gerealiseerd worden. Hierbij kan ook ondergebracht worden de zgn. "uitruil van diensten met gesloten beurs".

Project 3. Slim openbaar vervoer.

Onderzoek (laten) doen en inzicht ontwikkelen in vraag naar en aanbod van openbaar vervoer. Door dit vervolgens te matchen, kan tegemoet gekomen worden aan de leefbaarheid en vooral ook de bereikbaarheid naar, op en binnen het NOFA-gebied.

Project 4. Geryflik wenjen

De gemeenten staan voor een grote opgave als het gaat om te voorzien in de toekomstige behoefte aan woningen die geschikt zijn om er te wonen als je zorg nodig hebt. Bij nieuwbouw wordt er veelal levensloopbestendig en duurzaam/energiezuinig gebouwd. Er zijn vaak meer geschikte woningen nodig dan nieuw kunnen worden gebouwd. Daarom willen provincie en gemeenten eigen woningbezitters en verhuurders stimuleren hun huizen zo aan te passen dat de bewoners er zo lang mogelijk kunnen blijven wonen. Geryflik wenjen is een project dat begint met een woontoets zodat duidelijk wordt welke aanpassingen de woning nodig heeft. Vrijwilligers kunnen helpen bij het invullen en verwerken van de toets. Ook wordt er een werkgroep opgestart bestaande uit bijvoorbeeld de lokale aannemer, een klusjesman en een leverancier van materialen om te kijken hoe ze het voor zoveel mogelijk dorpsbewoners van 55+ aantrekkelijk kunnen maken om hun woning aan te passen. Hierbij worden waarborgen ingebouwd om oneerlijke concurrentie te voorkomen. Onderdelen van woningaanpassingen voor woningeigenaren kunnen worden gefinancierd o.g.v. de provinciale subsidieregeling herstructurering en herontwikkeling woningvoorraad, onder voorbehoud van vaststelling van deze subsidieregeling van Provinciale Staten.

Project 5. Dorps DNA

Passende woningbouw bij kernen wordt gestimuleerd door vervolg te geven aan het project Sturing Woningaanbod Kleine Kernen, waarbij woningbouw wordt ingepast in de karakteristiek van de kern (dorps-DNA) en tevens met energiezuinigheid rekening wordt gehouden. Een voorbeeld hiervan is de organisatie van een sessie met deskundigen waarbij een plan integraal vanuit een visie op energietransitie wordt bekeken en beoordeeld (charette)

Project 6. Wonen in combinatie met zorg en welzijn

Onderzoek (laten) verrichten naar de huidige stand van zaken m.b.t. de reeds aanwezige voorzieningen ten aanzien van wonen in combinatie met zorg en welzijn binnen het NOFA-gebied. Daarnaast een behoeftenonderzoek (laten) verrichten onder de bevolking m.b.t. de vraag naar deze voorzieningen. NOFA is initiatiefnemer van dit regiospecifieke onderzoek; de provincie denkt en oordeelt mee. Hierbij wordt in eerste instantie gekeken naar onderzoeksmateriaal dat reeds beschikbaar is bij provincies, corporaties, zorginstellingen en gemeenten. Ook het WOBOF 2007 biedt de nodige informatie.

4. Sociaal economisch offensief & werkgelegenheid

Wat is de analyse

Zoals in de inleiding geschetst kent Noordoost Fryslân volgens NOFA als problematiek: achterblijvende bevolkingsgroei, onevenwichtige werkgelegenheidsstructuur, onvoldoende toekomstgerichte productiestructuur, laag gemiddeld opleidingsniveau, onvoldoende profiteren van mogelijkheden in het toerisme en zakelijke dienstverlening, lage inkomens en decentrale ligging. Hierdoor is er reeds geruime tijd sprake van een fase verschil in de sociaal economische ontwikkeling tussen Fryslân en Noordoost Fryslân.

In de afgelopen tien jaar zijn de NOFA gemeenten er in geslaagd om de achterstand te verkleinen. Er zijn echter nieuwe bedreigingen. In de sectoren Landbouw en industrie zijn in Noordoost Fryslân in verhouding tot de rest van Nederland nog steeds fors meer mensen werkzaam dan elders. Dit zijn juist de sectoren waar in de komende jaren een verdere krimp van werkgelegenheid wordt voorzien. De sectoren zakelijke dienstverlening en recreatie en overige dienstverlening zijn daarentegen ondervertegenwoordigd. Geen actie ondernemen betekent in de ogen van NOFA dat de wig weer groter zal worden.

Wat wil NOFA bereiken

NOFA wil de sociaal-economische wig met de rest van Fryslân verkleinen door:

- Groei van werkgelegenheid in de sectoren zakelijke dienstverlening, recreatie en overige dienstverlening en gezondheids- en welzijnszorg;
- Behoud van bestaande werkgelegenheid in industrie en landbouw;
- Vergroten van arbeidsparticipatie potentiële beroepsbevolking;
- Ombuigen van vertrekoverschot door woningen te bouwen voor nieuwe doelgroepen;
- Verhogen van kwaliteit van ondernemerschap in met name het MKB;
- Verhogen van innovatiekracht en gebruik van moderne hulpmiddelen (ICT);
- Bevorderen van betere afstemming onderwijs -MKB-dienstverlening;
- Verbetering van bereikbaarheid (Centrale as, Skieding, Stroobosser Trekweg).

Wat moet er gebeuren

1. Er moeten nieuwe ideeën worden ontwikkeld voor een integrale aanpak van wonen, welzijn, werk, zorg en diensten, geïnspireerd door verschillende leefstijlen, met een wervende werking op potentiële (re) –migranten;
2. Er moeten nieuwe stuwende economische activiteiten worden ontwikkeld in relatie met
  - a. een transitie van de relatief traditionele industriële productie-economie naar een kenniseconomie;
  - b. een toename van het aantal hoger opgeleiden onder de beroepsbevolking;
3. De posities van regiostad Dokkum en van de regionale centra Buitenpost, Surhuisterveen en Kollum voor bedrijvigheid en voorzieningen moeten worden benut;
4. De aantrekkelijkheid van de bestaande bedrijventerreinen en de onderlinge samenwerking tussen de bedrijven op de verschillende bedrijventerreinen moeten, met behulp van netwerk contacten, arrangementen en parkmanagement worden versterkt;

5. Er moet een nieuwe werkwijze worden ontwikkeld en toegepast om de structuur van de landbouw in de regio te verbeteren en tegelijkertijd wensen op het gebied van landschap, natuur, water, recreatie en de leefbaarheid in nauwe samenwerking met de streek te realiseren;
6. De bestaande beroeps- en vakopleidingen moeten worden geïntensiveerd en verbreed want de verschuiving naar meer kennisintensieve werkgelegenheid stelt hogere eisen aan het kwalificatieniveau van de beroepsbevolking;
7. De economische kansen voor innoverende en samenwerkende bedrijven en de mogelijkheden van de potentiële beroepsbevolking moeten onder de aandacht van werkgevers worden gebracht door een integrale pro-actieve werkgeversbenadering;
8. Internationalisering speelt een steeds grotere rol in het MKB bedrijfsleven. De vakkennis over internationaal ondernemen ontbreekt nog veelal in het MKB en moet worden versterkt. Belangrijke componenten daarbij zijn: taal, cultuur, kennis van de markt, zakelijke omgangsvormen, internationaal betalingsverkeer en wet en regelgeving;
9. De concurrentiepositie van het MKB moet worden versterkt door stimulering en gerichte adequate ondersteuning van het gebruik en ontwikkeling van ICT toepassingen;
10. Met behulp van trendwatchers en aanjagers moet er een goede structuur worden opgezet om invulling te geven aan de kwaliteit van het ondernemerschap in het MKB;
11. Er moeten financiële middelen beschikbaar komen voor het verplaatsen en versterken van bedrijven binnen de regio Noordoost Friesland;
12. De bereikbaarheid van de regio moet worden verbeterd door de aanleg van de Centrale As, inclusief een hoogwaardige landschappelijke inpassing, en door uitvoering te geven aan het provinciaal verkeer en vervoersplan;
13. De kracht van de regio – sterk op eigen wijze – moet krachtig worden uitgedragen.

Set van afspraken tussen NOFA en provincie

De gemeenten, de provincie en marktpartijen werken intensief samen om de genoemde actiepunten uit te voeren. Dit vindt bij voorkeur plaats in projectvorm, nadat een startnotitie door de deelnemende partijen is goed gekeurd.

Project 1. Werk – Wonen - Welzijn - Zorg en Diensten (WWWZD)

Senioren willen in de toekomst kunnen kiezen voor verschillende vormen van wonen, welzijn en diensten, die passen bij hun leefstijl. Zij zijn niet alleen min of meer zorgbehoevend, maar ook consument, burger, vrijwilliger en soms nog dienstverlener. Door de vergrijzing zal de werkgelegenheid in de zorg ongetwijfeld toenemen. Dit project is –naast de reguliere aandacht voor autonome ontwikkelingen van de regionale zorginfrastructuur– bovenal op zoek naar kansen voor het scheppen van extra nieuwe aanvullende werkgelegenheid in de dienstverlening. Een kwaliteitsverbetering van zorg en welzijn in combinatie met wonen kan wervend werken op potentiële (re)-migranten en kan de regionale economie een impuls geven. Lector dr. Margo Brouns is de grote motor achter dit project. Zij is verbonden aan de Noordelijke Hoge School Leeuwarden en aan de Talma (Sionsberg) Stichting. In 2007 zal het eindresultaat – een heel scala aan mogelijke WWWZD arrangementen-geïnspireerd op de acht leefstijlen van Motivaction, worden opgeleverd.

Project 2. Stuwende economische activiteiten in een kenniseconomie

In onze regio is de industrie zeer sterk (over) vertegenwoordigd. Door de concurrentie vanuit oost Europa, Azië en China wordt de maakindustrie gedwongen tot een moderniseringsslag. Het zal zich moeten specialiseren en innoveren. Er zijn verschillende voorbeelden van succesvolle innoverende regio's. De specifieke kwaliteiten van de regio en de in de regio reeds

aanwezige kennis en kunde (de zgn. tacit knowledge) spelen daarbij een belangrijke rol. Ook de aansluiting bij regionale netwerken voor de verspreiding van innovaties en de aanpassing van innovaties aan specifieke markten zijn belangrijk. Dit project moet nog worden opgestart. Door de goede contacten met MKB-Noord, Ondernemersfederatie ONOF, Syntens en de Kamer van Koophandel, alsmede de ervaring van de NOM met het project “ toeleveren en uitbesteden” waar ook bedrijven uit de regio bij zijn betrokken, is de basis van een goed netwerk aanwezig. In dit project vervullen de overheden een initiërende en actieve opstelling.

Project 3. Parkmanagement en arrangementen

Dit project is ondersteunend en deels randvoorwaardelijk voor het project genoemd onder twee. Aantrekkelijke gerevitaliseerde (gemeentelijke) bedrijventerreinen zijn per definitie uitnodigend. Potentiële bedrijven willen zich daar dan ook graag vestigen. Dit project gaat evenwel verder. Parkmanagement is vooral een samenspel tussen bedrijven en overheden, met veel synergie en arrangementvoordelen. Dit proces kan nog versterkt worden door een gezamenlijke regionale aanpak. Dit project moet nog worden opgestart. De Kamer van Koophandel Leeuwarden, ONOF en NOFA vervullen hierbij een trekkersrol. Er zal optimaal gebruik worden gemaakt van de beschikbare subsidiemogelijkheden. Kansen voor zorgvuldig ruimtegebruik en voor verbetering van de ruimtelijke kwaliteit worden daarbij tevens benut.

Project 3A. Noardlike Fryske Wâlden

Invulling geven aan de Intentieverklaring en het Werkprogramma Noardlike Fryske Wâlden van de Vereniging Noardlike Fryske Wâlden. Deze vereniging is een koepelvereniging van vijf verenigingen voor natuur- en landschapsbeheer en één milieucoöperatie die samen het merendeel van de boeren in het gebied (850 van de 1100) en een groeiend aantal burgerleden vertegenwoordigen. Beoogd wordt een duurzaam economische landbouw samen met een verantwoord beheer van de specifieke natuur- en landschapswaarden in het gebied, waarbij wordt ingezet op een krachtige regionale economie, een aantrekkelijke woon- en leefomgeving en behoud van het unieke cultuurlandschap en de bijzondere biodiversiteit. Gebiedssturing (zelfsturing) staat hierbij centraal, evenals uniformering van beleid.

In 2005 hebben diverse instanties, waaronder de provincie en de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadeel en Kollumerland c.a. de intentieverklaring Noardlike Fryske Wâlden ondertekend. Onderdeel daarvan vormt het Werkprogramma waarin speerpunten, doelen en werk- en financieringsafspraken zijn opgenomen. Dit levert een grote economische- en kwaliteitsimpuls op voor het gebied.

Project 4. Pilot Integrale Gebiedsontwikkeling

De gemeente Dongeradeel en de provincie Fryslân hebben een pilot “Integrale gebiedsontwikkeling“ opgestart. Het programma van aanpak is inmiddels goed gekeurd. Dit is de basis voor de uitvoering door de gebiedscommissie. Deze commissie bestaat uit landbouw- en recreatieondernemers, uit leden die zijn voor gedragen door dorpsbelangen, Wetterskip Fryslân, natuur, milieu, landschap en cultuurhistorie en uit vertegenwoordigers van de beide overheden. De commissie heeft als opdracht om een succesvolle werkwijze te ontwikkelen, waarbij enerzijds de structuur van de landbouw met verbreding en verdieping in het gebied wordt verbeterd en anderzijds de wensen op het gebied van natuur, water, recreatie en de leefbaarheid van het platteland, in nauwe samenwerking met de streek, worden uitgevoerd. Dit project is in eerste instantie een afzonderlijk project tussen de gemeente Dongeradeel en de provincie.

De opgedane ervaringen zullen worden gecommuniceerd met de NOFA.

Project 5. Versterking beroep- en vakopleidingen

In de vorige eeuw zijn er veel specifieke (interne) vakopleidingen door de bedrijven afgeschaft. Verschillende sectoren, zoals de metaal- en installatie industrie, kennen nu een tekort aan vakmensen. De eerste verantwoordelijkheid hiervoor ligt niet bij de gemeenten en de provincie. Deze overheden kunnen hun invloed echter wel aanwenden om hier verandering in aan te brengen. Dit project inventariseert in overleg met ONOF in 2007 de behoefte aan nieuwe opleidingen.

Project 6. Pro -actieve werkgeversbenadering

De gemeenten Dantumadeel en Dongeradeel hebben in 2005 het project pro -actieve werkgeversbenadering opgestart, met het doel om

- a. Een betere afstemming tussen arbeidsvraag en aanbod tot stand te brengen;
- b. Het vacatureprobleem van ondernemers op te lossen;
- c. De dienstverlening door de gemeenten met behulp van een ondernemersloket te optimaliseren;
- d. De samenwerking met CWI, uitzendbureaus en ondernemersverenigingen te verbeteren;
- e. Het ontwikkelen van relaties voor de lange termijn.

De positieve effecten van deze pilot kunnen groter worden indien het project in NOFA verband wordt uitgevoerd. De voor en nadelen daarvan worden in 2007 onderzocht. Ook wordt de relatie met de projecten genoemd onder 2, 3 en 7 in kaart gebracht.

Project 7. Internationaal ondernemen en beroepsonderwijs

Uit recent onderzoek blijkt dat het MKB flink is geïnternationaliseerd. Bijna 50% van de MKB bedrijven in de industrie, transport & logistiek en bouw kent één of meer vormen van internationalisering. De meest voorkomende vormen van internationalisering zijn uitbesteding van activiteiten (40%), daarna samenwerken (20%) inhuren buitenlandse krachten (20%) en eigen vestigingen in het buitenland (17%). De benodigde vakkennis over internationaal ondernemen ontbreekt echter veelal.

De Ministeries van EZ en OCW hebben de conclusie getrokken dat er veel goede initiatieven en best practices bij de onderwijsinstellingen zijn, maar dat deze initiatieven een impuls moeten krijgen en bijeengebracht moeten worden in een samenhangend programma, op mbo en hbo niveau. De Internationaliseringagenda voor het onderwijs 2006-2011, in september 2005 uitgebracht door de Onderwijsraad, biedt concrete aanknopingspunten. In de uitvoering zal op diverse terreinen samenwerking worden gezocht met (georganiseerd) bedrijfsleven en onderwijsinstellingen.

Dit project onderzoekt in 2007 de mogelijkheid om de regio voor te dragen voor een pilot waarbij de kosten grotendeels gedekt zullen worden met behulp van ESF subsidie.

Project 8. Digitale AS en breedbandlab Oostergo

Het project digitale as beoogt de bereikbaarheid en dienstverlening van ondernemers voor haar klanten te verhogen door het gebruik en ontwikkeling van ICT toepassingen te stimuleren en te versterken. Ondernemersvereniging H&I is de initiatiefnemer hiervan. Zij maakt daarbij gebruik van de diensten van Nofcom. Overheden hebben aan de stimuleringssubsidie voor NOFCOM de voorwaarde verbonden om meer commerciële activiteiten te ontwikkelen. Dat wordt met dit project ook gerealiseerd.

De stichting breedband Oostergo (i.o) beoogt met behulp van ICT en breedband, achterstanden weg te werken en de mensen in de regio Oostergo dezelfde mogelijkheden op werk, zorg, welzijn en onderwijs te bieden als in de rest van Nederland. De stichting doet dat door het opzetten van een breed spectrum aan proef en demonstratiesituaties in de regio en het stimuleren van het implementeren van beproefde methoden en technieken. De stichting kan ook zorgen voor participatie in startende bedrijven en spin-offs. De stichting, waarin de NOFA gemeenten en de provincie participeren, is de drijvende kracht achter deze ontwikkelingen en zorgt voor middelen om de beoogde ontwikkelingen mogelijk te maken.

Project 9. Makelen en schakelen

Een door de stichting ROI uit Veendam ingesteld onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat er ook in onze regio een grote behoefte bestaat aan adviseurs die aan de keukentafel samen met de ondernemer en de partner de sterke en zwakke punten van kleine ondernemingen doorlichten. Met behulp van zo'n onafhankelijk adviseur kunnen mogelijke faillissementen van bedrijven worden voorkomen, dan wel potentiële groeimogelijkheden worden ontwikkeld. Dit project onderzoekt in 2007 de aanstelling en financieringsmogelijkheden van één of twee adviseurs in de regio.

Project 10. Financiering bedrijfsverplaatsingen binnen de regio

Gemeenten worden geconfronteerd met bedrijven die door economische omstandigheden (groeimogelijkheden) willen uitbreiden in de dorpen. In de meeste gevallen kan hier aan worden meegewerkt. Er zijn echter zo nu en dan situaties waarbij de gemeenten op grond van ruimtelijke en leefbaarheidoverwegingen van mening zijn dat de uitbreiding niet op die locatie plaats zou moeten vinden. Een bedrijfsverplaatsing naar een reeds bestaand bedrijventerrein in de regio wordt dan ter sprake gebracht. De desbetreffende ondernemers staan daar op voorhand niet afwijzend tegenover, maar kunnen de extra (des) investeringskosten veelal niet opbrengen, waardoor de druk op de gemeente en de provincie om alsnog toestemming te verlenen wordt opgevoerd. Dit project beoogt dat spanningsveld weg te nemen door de (extra) (des) investeringskosten te subsidiëren

In 2007 wordt bij wijze van experiment door de provincie en de desbetreffende NOFA gemeente(n) de mogelijke toepassing daarvan concreet onderzocht. Er zal altijd sprake zijn van maatwerk. Aan de Europese criteria van staatsteun zal moeten worden voldaan. Bij de berekening van de hoogte van de subsidie zal bij voorkeur aansluiting worden gezocht bij de criteria die nu gelden voor uitbreidingen in de zogenaamde niet steunkaart gemeenten. Van een plicht tot het verstrekken van subsidie door de overheden zal geen sprake zijn. Ondernemers kunnen hier dan ook nooit formeel aanspraak op maken. In 2008 zullen de opgedane ervaringen worden geëvalueerd. Daar bij zal ook aandacht worden besteed aan de wenselijkheid van het stellen van nadere criteria indien besloten wordt tot voortzetting van het experiment.

Provincie en NOFA zullen zoeken naar mogelijkheden om hier geld voor te reserveren, omdat er nu geen geld beschikbaar is.

Project 11. Aanleg Centrale As

De bereikbaarheid van de regio wordt verbeterd door de aanleg van de Centrale As. Na vaststelling van het realisatiebesluit door provinciale staten, zal de planologische voorbereiding inclusief hoogwaardige landschappelijke inpassing en aankoop van de benodigde

grond door de project- en stuurgroep C.A. voortvarend worden opgepakt, waarna de aanleg van het noordelijke deel naar verwachting in 2009 zal worden aanbesteed.

Project 12. Regiomarketing

De ondernemersfederatie ONOF heeft in haar werkplan de promotie van de regio tot een speerpunt gemaakt. Binnen de NOFA gemeenten wordt de behoefte tot gerichte promotie ook gevoeld, maar wordt nog gediscussieerd over de “Wat” (wat promoten we) en “Hoe” (hoe doen we dat doen, met welke instrumenten) vragen.

Dit project inventariseert de verschillende initiatieven en onderzoekt de mogelijkheden om de verschillende initiatieven te bundelen.

5. Recreatie en Toerisme

Wat is de analyse

Recreatie en Toerisme is een groeiende pijler voor de werkgelegenheid op het platteland. Hier ligt een grote kans voor de regio want Noordoost Friesland heeft de toerist veel te bieden, maar wordt in vergelijking met de Waddeneilanden, het Friese Merengebied en Zuidoost Friesland nog weinig bezocht. Kennelijk zijn mensen nog onvoldoende geïnformeerd over het unieke landschap, de specifieke attracties, de cultuurhistorie en de fiets- vaar- en wandelmogelijkheden. Het gebied moet daarom beter op de kaart worden gezet.

NOFA wil de kansen die het gebied heeft optimaal benutten: de unieke ligging tussen twee Nationale Parken, de ecologische hoofdstructuur, het Nationaal Landschap de Noordelijke Friese Wouden, de waddenregio en de nabijheid van de eilanden.

De fysieke infrastructuur heeft in de afgelopen jaren een flinke impuls gekregen. De aandacht moet nu worden gericht op uitbreiding van overnachtings- en horecamogelijkheden, dagattracties en slechtweer voorzieningen. De toeristische ondernemers zullen deze kar moeten trekken. De overheden kunnen dit proces stimuleren door het toerisme verder te professionaliseren, door aan te dringen op het vermarkten van producten en op kwaliteitsbesef en kwaliteitsverbetering.

Er zijn ook kansen voor nieuwe (grootschalige) ontwikkelingen zoals vrijetijdsbesteding in combinatie met wonen en zorg, voor nieuwe doelgroepen en de ontwikkeling van plattelands-, natuur- en cultuurtoerisme. De overheden scheppen ook hier de juiste randvoorwaarden.

Wat wil NOFA bereiken

NOFA wil Recreatie en Toerisme daadkrachtig oppakken door:

- de groei van de werkgelegenheid in de toeristische sector vergroten;
- de toeristische vraag en aanbod vergroten en afstemmen;
- ruimte bieden aan en adequaat inspelen op nieuwe marktontwikkelingen;
- relevante samenwerking tussen marktpartijen stimuleren;
- recreatieve kwaliteitsverbetering door middel van kwaliteitsscenario's stimuleren en faciliteren in combinatie met verbetering van de ruimtelijke kwaliteit;
- de naamsbekendheid van de regio vergroten.

Wat moet er gebeuren

- Opzetten van een goed en samenhangend netwerk van wandel-, fiets- en ruiterspaden, alsmede water- en ijsroutes en het toezien op het onderhouden van de onderliggende infrastructuur inclusief het landschap;
- Versterken van de recreatieve functie van de centra Dokkum, Kollum, Buitenpost en Surhuisterveen en van de recreatiekernen Holwerd en Oostmahorn;
- Passende recreatieve vormen bevorderen in relatie tot het Nationale Landschap Noordelijke Wouden en de natuurgebieden (met name Nationaal park Lauwersmeer);
- Natuur- en landschapsontwikkeling stimuleren, waar onder realisering van de Robuuste Natte Verbinding, mede als impuls voor recreatie en toerisme;

- Oprichten van een gestructureerd overlegplatform voor ondernemers, overheden, en intermediairs;
- Monitoren van alle toeristische ontwikkelingen vanaf 1 januari 2007;
- Gericht promoten van de aangename verrassing, van ruimte, stilte en rust, schone lucht en omgeving en de belangrijkste producten uit de streek (zie ook project 3a van het Sociaal Economisch Offensief);
- Bevorderen van het gebruik en de toegankelijkheid van de toeristische voorzieningen door het (laten) ontwikkelen en koppelen van levendige websites aan digitale informatiepunten;
- Stimuleren van de oprichting van een evenementenbureau en een culturele agenda;
- Oprichten van een fonds voor gemeentegrensoverschrijdende aanjaagprojecten;
- Stimuleren en faciliteren van de realisatie van nieuwe voorzieningen en producten voor verschillende doelgroepen.

Set van afspraken tussen NOFA en provincie

Project 1. Vertalen regiovisie in recreatieve visie.

Het vertalen van de regiovisie in een recreatieve visie 2007-2013 in verband met wijzigen van de subsidieregeling.

Begin 2007 zullen de partijen een start maken met de vertaling en het formuleren van heldere doelstellingen in samenspraak met strategische partners. Het gaat hierbij niet alleen om een visie maar om concrete doelen en maatregelen. Een onderdeel hiervan is onderstaand project m.b.t. verblijfsrecreatie. NOFA is initiatiefnemer voor het opstellen van de recreatieve visie voor het NOFA-gebied, de provincie denkt en oordeelt mee.

Project 2. Gezamenlijk beleid verblijfsrecreatie (NOFA+ Ferwerderadiel)

De wet op de Open Lucht Recreatie wordt ingetrokken. Daardoor ontbreekt een wettelijk kader voor verblijfsrecreatie en moeten gemeenten zelf kaders stellen. NOFA + Ferwerderadiel hebben uitgesproken dit gezamenlijk op te willen pakken en hebben hiervoor al een aantal uitgangspunten geformuleerd. Belangrijk hierbij zijn de kwaliteit van de voorzieningen, productdifferentiatie en zonerings.

In 2007 moet vaststelling in de raden plaatsvinden, vervolgens uitwerking in bestemmingsplannen, de provincie denkt en oordeelt mee.

Project 3. Beheer en onderhoud route netwerken

Door uitbreiding van de recreatieve infrastructuur en routenetwerken bestaat de behoefte kwaliteit te waarborgen in de regio. Goede afspraken m.b.t. onderhoud en beheer zijn van cruciaal belang.

De provincie heeft middelen beschikbaar gesteld voor onderzoek naar een routebureau, voor het beheer en onderhoud van routenetwerken.

NOFA wil graag dat dit onderzoek op korte termijn wordt opgestart en dat NOFA als pilot actief in het onderzoek participeert met als rol het inbrengen van praktische informatie.

Project 4. Analyse monitoring toerisme

Om de ontwikkeling van het speerpunt Recreatie en toerisme te analyseren en om te onderzoeken of de ingezette maatregelen tot het gewenste effect leiden is monitoring noodzakelijk

Het Instituut Service Management heeft de monitor afgerond, deze monitor betreft een 0-meting (basisjaar 2004) van de aanbodzijde op basis van de database van Toerdata Noord. Eens in de twee jaar zal een meting moeten plaatsvinden van de aanbodzijde, de eerstvolgende meting moet worden uitgebreid met een onderzoek naar de vraagzijde.

Met de provincie moet tot een goede regio-indeling worden gekomen. De provincie meet de gewenste gegevens, alleen hanteert ze hierbij een andere indeling dan NOFA. Om te voorkomen dat dubbel gemeten wordt, is de wens van NOFA+ Ferwerderadiel dat de provincie haar indeling aanpast aan de NOFA-gemeenten + Ferwerderadiel. Deze indeling wordt ook gehanteerd door plattelânsprojecten en VVV.

Project 5. Gecoördineerde aanpak marketing / Prestatieafspraken met de VVV

De provincie heeft een stuurgroep opgezet voor een gewijzigde koers m.b.t. taakverdeling promotie en markering, productontwikkeling en informatievoorziening.

In 2006 is tussen de gemeenten in het Lauwersland en de Regio VVV Lauwersland een kortlopende overeenkomst getekend. Deze overeenkomst kent een looptijd tot 1 januari 2008. In 2007 zullen gemeenten en VVV in overleg moeten komen tot een nieuwe set van afspraken, passend binnen de gewijzigde koers van VVV Nederland, Provincie en gemeenten.

Project 6. Digitaliseren toeristische informatie

Ter modernisering van informatievoorziening is het wenselijk deze te digitaliseren. Grote voordeel is dat toeristen 24 uur per dag, 7 dagen per week, toegang hebben tot de informatie. Dit project in samenwerking met NP Lauwersmeer, VVV, gemeenten en Ecomare ligt op dit moment stil. Geconstateerd werd dat hier aan Groningse zijde op dit moment onvoldoende draagvlak voor is. Daarom wordt het project vanaf 2007 opgepakt door de Friese Lauwersmeergemeenten. Dit project kan, na vormgeving, ondergebracht worden bij de te maken afspraken met VVV.

Project 7. Recreatieve infrastructuur

In de periode 2002-2006 (de vorige subsidieperiode) is de recreatieve infrastructuur verder uitgebreid. Dit betreft aangelegde fietspaden en wandelpaden. Daarnaast zijn knelpunten en ontbrekende schakels van ruiterspaden en kanoroutes geïventariseerd

Binnen de gemeenten in het gebied zijn diverse nieuwe fietspaden aangelegd of nog in ontwikkeling. In juli 2006 is het fietsknooppuntensysteem Noordoost Fryslân opgeleverd. Hierdoor is een groot deel van het fietspadennetwerk bewegwijzerd.

Landschapsbeheer Friesland voert op dit moment het project Historische Wandelpaden uit in samenwerking met de gemeenten. Ruim 400 kilometer wandelpad zal worden opgenomen in het netwerk. In 2007 vindt promotie van de wandelpaden plaats.

In Noordoost Fryslân zijn de kanoroutes geïventariseerd. Dit heeft geleid tot een uitvoeringsprogramma op twee niveaus met hierin 12 aantrekkelijke rondvaarten door de regio. In 2007 wordt het besluit tot uitvoering genomen.

De inventarisatie van de ruiters- en menpaden in de gemeenten Dantumadeel, Kollumerland en Ferwerderadiel in aansluiting op de bestaande structuur in Achtkarspelen is afgerond. In 2007 wordt het besluit tot oplossing van de knelpunten genomen.

Project 8. Bevorderen samenwerking culturele instellingen

In 2006 wordt binnen NOFA+ gewerkt aan het bevorderen van samenwerking tussen culturele instellingen, waaronder musea, op het gebied van deskundigheidsbevordering en huisvesting. In 2007 vindt voorbereiding plaats. Dit heeft geleid tot aanvragen van offertes voor externe begeleiding.

Subsidie is inmiddels toegekend (vanuit Leader Actie Groep), co-financiering van gemeenten is geregeld en Dantumadeel heeft opdracht gegeven om het project in gang te zetten.